

ЦЕНТР ВОЄННОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

УДК 001: 355. 43

Є.А. ГОРБУНОВ к.т.н., доцент;

В.В. БАКЛАН

Національний науково-дослідний центр оборонних технологій і воєнної безпеки України

ОПИСОВО-СИНЕРГЕТИЧНИЙ МЕТОД ОЦІНКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ АГРЕСИВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ

У даній статті пропонується описово-синергетичний метод оцінки та прогнозування агресивності суб'єктів міжнародної політики, визначений механізм його реалізації на прикладі взаємовідносин США та СРСР (РФ), виконана оцінка його точності, намічені напрямки удосконалення методу.

Однією із задач воєнної політології є розробка методології оцінки та прогнозування воєнно-політичної обстановки (ВПО) і її складових на середньостроковий та довгостроковий періоди, що є дуже актуальним питанням у побудові поточних, а також майбутніх міжнародних відносин між суб'єктами міжнародної політики.

У даний час існують суб'єктивістські й об'єктивістські методи рішення вказаної задачі. Суб'єктивістський метод [1, 2] орієнтується на методологічний індивідуалізм дослідника. Тому присутня деяка суперечливість у результатах прогнозування, оскільки опорою в цьому процесі є не суворе дотримання законів і закономірностей розвитку ВПО, а інтуїція, уява й екстраполяція існуючих тенденцій. Об'єктивістський метод [3] з його експертно-аналітичною моделлю досить правдоподібно оцінює ВПО при короткостроковому прогнозуванні. Однак, як показує практика, він не дає очікуваних результатів при збільшенні часу прогнозування, тому що так само використовує екстраполяцію тенденцій, обумовлених експертами.

Очевидно, що для більш точного прогнозування необхідно знати закони і закономірності розвитку ВПО та її складових. Це дозволяє зробити синергетика, міждисциплінарна наука про самоорганізацію складних систем різної фізичної природи, про циклічне чергування різних фаз їхнього розвитку, нелінійні і лінійні стадії еволюції даних систем [4]. Спроби використовувати закони синергетики для дослідження динамічних, складних, нелінійних соціальних систем були зроблені автором Васильковою В.В. у [5]. Нині методологія теорії самоорганізації систем використовується в політичних, економічних, біологічних, психологічних і інших дослідженнях, у тому числі і, насамперед, для прогнозування тих або інших явищ.

Спроба використати закони синергетики для оцінки і прогнозування ВПО як динамічної, складної системи відносин міжнародних суб'єктів у політичній, економічній, соціальній і військовій сферах, а також агресивності суб'єкта

міжнародної політики стосовно іншого суб'єкта була зроблена у монографії [6]. За допомогою атрибутивної моделі було показано, що ВПО, поряд зі співвідношенням військових сил, має всі ознаки складних систем. Тому їхній розвиток повинен підкорятися законам самоорганізації, тобто мати циклічність, потенційність, нелінійність і мати всі часові й амплітудні синергетичні характеристики фаз розвитку – час циклу, дивергенції (фази переходу від більш рівноважного до сильно невірноваженого стану соціальної системи), конвергенції (фази переходу від сильно невірноваженого стану до більш врівноваженого стану), максимальні і мінімальні значення агресивності. Визначивши ці характеристики для ретроспективи, можна використовувати отриману ретроспективну модель розвитку агресивності як прогнозу модель, додавши її до поточного часу з врахуванням наявної на даний момент фази розвитку.

Запропонований у [6] аналітико-синергетичний метод оцінки ретроспективної агресивності (синергетичний, тому що розраховуються синергетичні характеристики, аналітичний, тому що використовується при цьому експертно-аналітичний апарат, заснований на застосуванні нечітких множин, нечітких сум, і нечітких «вагових» коефіцієнтів для згортки часткових показників агресивності у політичній, економічній, соціальній, військовій сферах відповідно до розробленої структурно-ієрархічної системи агресивності) має наступні недоліки:

- складність процедури оцінки (необхідність залучення для роботи не менш 7-10 експертів, машинного моделювання);

- досить висока вартість оцінки;

- неможливість використання методу для оперативної експрес-оцінки.

Усе це підштовхнуло авторів до необхідності пошуку більш простого методу оцінки ступеня агресивності будь-якого суб'єкта до іншого суб'єкта.

Метою статті є – розробка описово-синергетичного методу оцінки ретроспективної агресивності будь-якого суб'єкта до іншого суб'єкта, як більш простого і більш ефективного методу (у порівнянні з аналітико-синергетичним методом), отримання за його допомогою ретроспективної моделі розвитку агресивності на прикладі взаємин США і СРСР (РФ), оцінка синергетичних характеристик цієї моделі, побудова ретро-прогновної узагальненої моделі агресивності і визначення її точності (верифікація).

Як уже відзначалося, аналітико-синергетичний метод оцінки агресивності передбачає визначення інтегративної агресивності в кожний момент часу минулого існування суб'єкта з урахуванням показників політичної, економічної, соціальної і військової агресивності і їх елементів, расово-етнічної, релігійної, інформаційної агресивності, ступеня мілітаризації економіки, соціального метаболізму, інтенсивності підготовки до війни тощо, відповідно до ієрархічної системи агресивності. Усього функціональним перетворенням для отримання інтегратива агресивності піддаються 22 часткових показники. Спрощення методу можна здійснити шляхом скорочення кількості часткових показників агресивності і зведення його до одного критерію агресивності (тепер уже не інтегративного), а саме – до військово-політичної агресивності, оцінку якої здатний дати один дослідник-прогнозист. Таку заміну багатопоказникової оцінки агресивності на

монокритеріальну цілком виправдано, враховуючи існування «закону визначення ролі політичних курсів суб'єктів на стан ВПО і їх агресивності» [6].

Існують наступні політичні курси: «компромісний курс» (позначає намір розв'язувати проблеми, що виникають у взаєминах двох суб'єктів, на взаємовигідній основі), «курс комплексних намірів» (припускає для врегулювання міждержавних відносин використання мирних засобів, але при цьому може бути присутнім у невеликих розмірах і політика силового тиску), «політичний курс силового тиску» (спостерігається в державі, що прагне досягти задоволення своїх життєво важливих інтересів за рахунок пріоритетного використання силового тиску), «демонстрація намірів розв'язати війну» (якщо не будуть задоволені вимоги суб'єкта), «підготовка до війни», «готовність до війни». Усі вони є фазами розвитку політичних намірів держави. Кожна з них характеризується визначеним ступенем військово-політичної агресивності суб'єкта. У монографії [6] із синергетичних позицій лінійної і нелінійної стадій розвитку політичних намірів і агресивності, з погляду рівноважних, квазірівноважних і нерівноважних відносин між суб'єктами встановлений зв'язок між політичними курсами і ступенем агресивності, який відображений в табл. 1.

Таблиця 1

Фази й стадії розвитку політичних курсів	Лінійний розвиток		Нелінійний розвиток			
	Курс компромісу	Комплексний курс	Курс силового тиску, або при його збереженні дії -на зниження напруженості за п. 5	Демонстрація намірів по розв'язанню війни або - перші кроки по зниженню напруженості за п. 6	Підготовка до війни або подавання сигналів та дії, спрямовані на зниження напруженості в порівнянні з п. 7	Готовність до війни або зупинка бойових дій при збереженні готовності до війни
	Рівноважність	Квазірівноважність	Середня нерівноважність	Достатньо велика нерівноважність	Велика нерівноважність	Передбi-фуркація
1	2	3	4	5	6	7
Ступінь агресивності	0...0,1	0,1...0,32	0,32...0,54	0,54...0,76	0,76...0,86	0,86...1

Таким чином, аналітику-прогнозисту необхідно оцінити політичний курс досліджуваного об'єкта в обраний момент часу і за допомогою табл. 1 визначити агресивність суб'єкта. Математичні операції по функціональному згортанню часткових критеріїв тут відсутні, відсутня й необхідність залучення групи експертів. Тому цей метод оцінки агресивності названий описово-синергетичним методом (на відміну від аналітико-синергетичного методу, описаного в [6]).

Отже, описово-синергетичний метод оцінки агресивності суб'єкта – метод, що відрізняється наступним:

- здійснюється оцінка військово-політичної агресивності (а не інтегративна агресивність);

Зміст подій, що вказують на підвищення або зниження агресивності США до СРСР (РФ)	Література	Ступінь агресивності, Q
1	2	3
1952 р. 1. Війна в Кореї. 2. Вступ Туреччини та Греції до НАТО. 3. Прихід до влади республіканської партії, Ейзенхауера, Далеса. Активно проголошується гасло про визволення східних країн-сателітів		війна проти СРСР на чужій території
1953 Продовження табл. 2 витрати військового відомства майже в 4 рази у порівнянні з 1949 роком (51 млрд. доларів проти 13,1 млрд. доларів)		1 готовність до війни
1954 р. 1. Пропозиція СРСР на Берлінській нараді міністрів закордонних справ про створення в Європі системи колективної безпеки на 50 років була відхилена. 2. Створення нового воєнного блоку СЕАТО.	10	0,81 підготовка до війни за п. 6 (табл. 1)
1955 р. 1. Створення під натиском США “Багдадського пакту” – турецько-іракський договір про воєнний союз із приєднанням до нього Великобританії та Ірану. 2. ФРН приєднується до НАТО. 3. Інтенсивне зростання кількості літаків стратегічної авіації (на 400 літаків). Загальна кількість стратегічних бомбардувальників складає 1350 одиниць проти 500 у СРСР. 4. Зустріч керівників США та СРСР у Женеві – демонстрація готовності в послабленні “холодної війни”.	10 10	0,65 перші кроки по зниженню напруженості в порівнянні з п. 6 (табл. 1)
1957 – 1959 рр. 1. Запуск СРСР штучного супутника Землі. Досягнення паритету сил, продовження тенденції до зниження напруженості. 2. На зміну стратегії “масованого удару” приходять стратегія “гнучкого реагування”, змістом якої є – побудова зовнішньополітичних відносин з СРСР не тільки за допомогою воєнних засобів (стратегія “масованого удару”), а й за допомогою економічних, політичних, та ідеологічних засобів, а також послаблення впливу Москви в інших країнах з метою зниження її економічних, політичних і воєнних можливостей. 3. Підданий критиці 10-ти річний термін “холодної війни” на проведених у США дебатах із воєнної та політичної безпеки. Доктрина “непрямих підходів” – обмежена атомна війна при ядерно-стратегічній перевазі США. Доктрина “еволюції змін” – політика “превентивних контрреволюцій”. 4. Підписаний договір між 12-ма країнами, у тому числі США та СРСР, про мирне використання Антарктиди. Набрал чинності договір між США, Великобританією та СРСР “Про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, космосі і під водою”. 5. Здійснення керівниками СРСР дружніх візитів до США, Франції, Великобританії. 6. Скорочення Збройних Сил СРСР з 5,8 млн. до 3,6 млн.	10 10	0,43 при збереженні курсу силового тиску за п. 4 зроблені кроки по зниженню напруженості в порівнянні з п. 5 (табл. 1)
1960 р. 1. Прихід до влади адміністрації Кеннеді. Перебудова Збройних Сил із метою підсилення американської воєнної могутності. 2. Доктрина “гнучкого реагування” не є відмовою від доктрини “масованого удару”, а лише прагненням відтягнути “удар” на крайній випадок. Ставка робилась на те, щоб удар нанести не по головній цілі – СРСР, а там, де він буде найбільш ефективним і менше “покараним”. Це була ставка на локальні війни. 3. Відправка в Південний В’єтнам близько 100 військових радників	10	0,43 курс силового тиску
1961 р. 17.04.1961 р. – вторгнення американських військ до Куби.		0,65 політичний курс за п. 5
1962 р. 1. Відправка на Кубу СРСР обмеженого контингенту військ та ракет середнього радіуса дії. 2. 22.10.1962 р. – блокада Куби ВМС США та призов резервістів.	10	0,81 підготовка до війни
1963 р. 1. Прихід до влади Джонсона. Продовження політики “гнучкого реагування”. Створення нової “азійської тихоокеанської доктрини” – готовність США до захисту своїх інтересів в Азії. 2. Проведення політики ескалації війни у В’єтнамі.	11	0,81 підготовка до війни

Зміст подій, що вказують на підвищення або зниження агресивності США до СРСР (РФ)	Літера-тура	Ступінь агресивності, Q
1	2	3
1964 – 1965 рр. 1. Агресія США проти В'єтнаму у 1964 році. 2. 5.02.65 р. – початок бомбардування США Північного В'єтнаму (ДРВ).	11	1 війна спрямована проти СРСР
1967 р. 1. Продовження агресії проти В'єтнаму. 2. Збільшення США міжконтинентальних ракет з 63-х у 1961 році до 1054-х одиниць у 1967 р.	11	1 війна спрямована проти СРСР
Продовження табл. 2		
1. Пік падіння обсягів торгівлі США з СРСР за 60-ті роки. 2. Збільшення військового контингенту у В'єтнамі до 550 тис. чол. 3. 31.03.68 р. Джонсон оголосив про припинення бомбардування В'єтнаму та про погодження вступу в переговорний процес із Ханоем. 4. 13.05.68 р. – початок офіційних зустрічей керівників США та ДРВ.	11	0,93 призупинення бойових дій і готовність до війни за п. 7 (табл. 1)
1969 р. 1. Прихід до влади Ніксона. Прийняття концепції “рівноваги сил 5-ти центрів”: без рівноваги воєнної могутності США, Європи, СРСР, Китаю, Японії не може бути стабільності. 2. Заява США “про необхідність мирного співіснування з СРСР”. 3. Тиск Європи на США в питанні зміни воєнної політики заради збереження Заходу (вихід Франції з блоку НАТО). 4. Початок виводу військ США з В'єтнаму. 5. Визнання світовою спільнотою існування 2-х німецьких держав. 6. 17.10.69 р. – початок переговорів про обмеження стратегічних озброєнь. 7. Підписаний договір про нерозповсюдження ядерної зброї.	11	0,81 дії за п. 6, спрямовані на зниження напруженості за п. 7 (табл. 1)
1971 р. 1. Підписано 4-х сторонню угоду по Західному Берліну. 2. Укладено перші угоди в торгівлі, дослідженні космосу, культурному обміні між США та СРСР. 3. Відбулось підписання договору про заборону розміщення на дні океану та його надрах ядерної зброї.	11	0,65 дії за п. 6, спрямовані на зниження напруженості за п. 7 (табл. 1)
1972 р. 1. Переговори між США та СРСР у Москві на вищому рівні закінчились підписанням договору про обмеження протиракетних та стратегічних наступальних озброєнь (ОСО-1). 2. Проривом у взаємовідносинах США з СРСР стало підписання угоди у формі “основ взаємовідносин між СРСР та США”. 3. Проголошення США “Гуамської доктрини” (азіати повинні воювати з азіатами). 4. Підписано договір про обмеження систем протиракетної оборони (ПРО). 5. Підготовка до проведення в листопаді 1972 р. 2-го раунду переговорів (ОСО-2).	11	0,21 комплексний політичний курс за п. 3 (табл. 1)
1973 р. 1. Радянсько-американська зустріч на вищому рівні в США закінчилась підписанням документа “основні принципи переговорів про подальші обмеження стратегічних наступальних озброєнь”, а також “угодою про запобігання ядерній війні”. 2. 27.01.73 р. – підписано Угоду про припинення вогню та відновлення миру у В'єтнамі.	11	0,21 комплексний політичний курс за п. 3 (табл. 1)
1974 р. 1. Підписання під час приїзду Ніксона в Москву протоколу до Договору про обмеження систем ПРО, “Договору про обмеження підземних випробувань ядерної зброї”. 2. Відставка Ніксона. 3. Робоча зустріч у районі Владивостока Брежнєва та Форда з питань подальшого обмеження стратегічних наступальних озброєнь.	11	0,21 комплексний політичний курс за п. 3 (табл. 1)
1975 р. Хельсінська нарада з безпеки та співробітництва в Європі за участю 33-х держав. На ній підписано заключний акт про встановлення 10 принципів норм поведінки учасників: мирне врегулювання суперечливих питань, суверенітет, рівність, взаємна відмова від застосування сили, непорушність кордонів тощо.	11	0,21 комплексний політичний курс за п. 3 (табл. 1)
1976 р. 1. З 01.03.76 р. Президент США Форд публічно відмовився від слова “розрядка”, замінивши його поняттям “світ з позиції сили”. Розпад у США коаліції сил – прихильників розрядки. 2. Обрання Картера президентом США. Курс на співробітництво і водночас суперництво.	11	0,21 комплексний політичний курс за п. 3 (табл. 1)

Зміст подій, що вказують на підвищення або зниження агресивності США до СРСР (РФ)	Література	Ступінь агресивності, Q
1	2	3
1977 р. 1. В США розгорнуто кампанію за “права людини” у СРСР – ознаки психологічної війни. Радянсько-американські відносини на межі кризи. 2. Директива Президента США №18: використання сфери торгово-економічних зв'язків із СРСР у якості інструменту тиску на нього; створити американські “сили розгортання” із стратегічною мобільністю. 3. Відмова США від взаємопогодженого шляху всеохоплюючого врегулювання на Близькому Сході 4. Продовження табл. 2 _____ ня” військової присутності в районі 5. Поновлення виробництва крилатих ракет та нейтронних бомб.	11	0,43 курс силового тиску за п. 4 (табл. 1)
1978 р. 1. Збільшення воєнного бюджету НАТО, блокування на сесії Генеральної Асамблеї ООН договору з роззброювання, припинення торгово-економічних відносин США з СРСР. 2. Підписання договору з обмеження стратегічних озброєнь (ОСО-2).	11	0,81 підготовка до війни за п. 6 (табл. 1)
1979 р. 1. Намагання США відновити свою воєнну перевагу. 2. Припинення ратифікації договору ОСО-2 Сенатом США.	11	0,81 підготовка до війни за п. 6 (табл. 1)
1980 р. 1. Доктрина Картера: “Зона Перської затоки – зона життєво важливих інтересів США” і як наслідок – створення “сил швидкого розгортання”. 2. Директива Картера №59 від 25.07.80 р., де передбачалась можливість ведення ядерної війни проти СРСР. 3. Прихід до влади адміністрації Рейгана ознаменувався новим витком гонки озброєнь. Розгортання нових ядерних засобів у Європі.	11	0,81 підготовка до війни за п. 6 (табл. 1)
1981 р. 1. Доктрина Рейгана – політика з позиції сили, розробка більш детального сценарію нанесення перших ядерних ударів по СРСР, розміщення ракет “Першинг-2” у Європі. 2. Доручення Пентагону – розробити 5-річний план підготовки до воєнних дій проти СРСР.	11	0,81 підготовка до війни за п. 6 (табл. 1)
1982 р. 1. Замороження 2-х сторонніх відносин. 2. Прийняття програми “Зоряні війни”. 3. Заява Рейгана – “Хрестовий похід” проти СРСР.	11	0,81 підготовка до війни за п. 6 (табл. 1)
1983 р. 1. Початок розміщення в Європі ракет “Першинг-2” для нанесення першого удару. 2. Активізація гонки озброєння та розробка нових видів озброєння. 3. Неоголошена війна проти ДРА і Гренади. 4. Установлення воєнного союзу США з Ізраїлем.	11	0,81 підготовка до війни за п. 6 (табл. 1)
1984 – 1985 рр. 1. Початок виникнення перших побоювань у правлячих колах США відносно знекровлювання економіки через високі темпи росту воєнних витрат. 2. 23.10.84 р. - спільна заява двох держав про згоду до переговорів із ядерних та космічних озброєнь. 3. 19.11.85. р. – женецька зустріч Горбачова з Рейганом. Досягнуто часткові домовленості про призупинення гонки озброєнь, усунення переваги однієї країни над іншою з одночасним дотриманням США курсу на мілітаризацію країни. Блокування Сенатом США пропозицій по замороженню ядерного арсеналу, проекту Закону “Про мораторій на нарощення озброєнь”. 4. Адміністрація Рейгана і надалі дотримується виконання програми стратегічної оборонної ініціативи (СОІ) та програми по розгортанню в Європі балістичних та крилатих ракет. З свого боку СРСР демонструє готовність до компромісу.	11	0,65 політичний курс за п. 5 (табл. 1)
1986 р. 1. Поновлення ядерних випробувань США (штат Невада). 2. Рішення НАТО про початок виробництва бінарної хімічної зброї. 3. Заява США про можливість виходу з договору ОСО-2 заради реалізації програми переобладнання стратегічних бомбардувальників В-52 в носії крилатих ракет великого радіуса дії. 4. Жовтень 1986 р. - зустріч Рейгана з Горбачовим у Рейк'явіку, США намагаються зберегти свій військовий потенціал від скорочення, вводячи в оману СРСР та світову спільноту. 5. Підписаний новий воєнний бюджет на 1987 рік в об'ємі 291,9 млрд. доларів.	11	0,43 політичний курс силового тиску за п. 4 (табл. 1)
1987 р. 1. Підписання договору між США та СРСР про ліквідацію ракет середнього та малого радіуса дії,	11	0,43 політичний

Зміст подій, що вказують на підвищення або зниження агресивності США до СРСР (РФ)	Літера-тура	Ступінь агресивності, Q
1	2	3
у тому числі, оперативно-тактичних ракет СРСР ОТР-23 (ракета "Ока") з меншим радіусом дії (під тиском США). 2. Прийняття в СРСР нової оборонної доктрини, як демонстрація відмови від вирішення існуючих протиріч з застосуванням воєнної сили (відповідних кроків з боку США зроблено не було), в США залишалася "Стратегія перемоги".		курс силового тиску за п. 4 (табл. 1)
1991 р. 1. Підписання СРСР та США Договору по СНО-1. 2. США своєю перемогою вважають розпад СРСР (радіозвернення Президента США до народу). Продовження табл. 2	12	0,21 комплексний курс за п. 3 (табл. 1)
1992 р. 1. Підписання Бушем та Єльциним Договору по СНО-2. 2. Підписаний Договір 22-х держав по ОБСЕ та Договір про відкрите небо. 3. Підписання Кемпдівідської декларації "Про основи відносин між РФ та США", як реалізації ідеї партнерства між СРСР та США (дві держави більше не розглядали один одного в якості противників).	12	0,21 комплексний курс за п. 3 (табл. 1)
1993 – 1994 рр. 1. Підписання 130-ма державами Конвенції про заборону застосування хімічної зброї. 2. Січень 1994 р. – російсько-американська зустріч на вищому рівні, де було підтверджено прихильність обох сторін до "загальних цінностей" (демократія права людини, ринкова економіка).	12	0,21 комплексний курс за п. 3 (табл. 1)
1991 – 1996 рр. 1. Прийом РФ до "Великої сімки", до членів Паризького та Лондонського клубів, до Ради Європи і Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародного валютного фонду. 2. Зростання кількості підписаних двосторонніх міжурядових та міждержавних угод за цей період (129) проти 180, підписаних за 50 років, як показник взаємної довіри між СРСР та США і компромісного політичного курсу з боку США. 3. Замість воєнно-стратегічних аспектів, які більше не займали гіпертрофоване місце в міждержавних відносинах, зайняли місце торгово-економічні, науково-технічні аспекти міжнародного співробітництва (за 7 років було підписано 15 угод в порівнянні з 13-ма за 60 попередніх років). Аналогічний стан справ спостерігався і в сфері інвестицій (17 інвестиційних угод за період, що досліджується в порівнянні з 1933 – 1991 роками, коли не було підписано жодної угоди).	12	0,21 комплексний курс за п. 3 (табл. 1)
1996 – 1999 рр. 1. Небажання США визнавати Росію як рівноправного партнера та використання становища РФ, у якому вона опинилась після розпаду СРСР, для завершення реконструкції однополярного світу. 2. Затверджено "Стратегію національної безпеки в новому столітті" – США держава з глобальними інтересами. 3. Здійснення США політичного тиску на РФ по проблемі Чечні. 4. Пропозиції Конгресу США про припинення економічної допомоги Росії, виведення російського воєнного контингенту з Молдови, а також про вихід із договору по ПРО, відмову від політики беззастережного скорочення озброєнь та контролю над ними. 5. Закріплення на офіційному рівні силового підходу до вирішення проблем США – Росія. 6. США та РФ вступають в полеміку щодо незворотності курсу по швидкому розширенню НАТО на Схід.	12	0,43 політичний курс силового тиску (табл. 1)
1999 – 2001 рр. 1. Обрання Президентами США та РФ Д.Буша - молодшого і В.Путіна відповідно. 2. Проголошення США політики боротьби з тероризмом та необхідності об'єднання зусиль з Росією в цьому напрямку.		0,43 політичний курс силового тиску (табл. 1)
2002 – 2003 рр. Тиск США на Росію, Францію, Германію в зв'язку з підготовкою до вторгнення в Ірак.		0,43 політичний курс силового тиску (табл. 1)
2004 р. 1. Заява Буша про те, що розповсюдження демократії у всьому світі – є пріоритетним напрямком зовнішньої політики США. 2. Дії США по здійсненню "кольорової революції" у Грузії. 3. Неодноразові заяви адміністрації США про обмеження свободи слова в РФ та відродження авторитарного режиму.		0,43 політичний курс силового тиску (табл. 1)
2005 р. 1. Втручання США у внутрішні справи держав на пострадянському просторі, що спрямовано		0,43 політичний курс

Зміст подій, що вказують на підвищення або зниження агресивності США до СРСР (РФ)	Літера-тура	Ступінь агресивності, Q
1	2	3
проти геополітичних інтересів Росії ("кольорові революції" в Україні, Киргизстані, Узбекистані). 2. Жорстка критика США дій Росії в період газового конфлікту з Україною.		силового тиску (табл. 1)
2006 р. 1. Протириччя США і Росії з приводу участі РФ у побудові атомної електростанції в Іраку, та застосування санкцій проти Іраку і Палестини. 2. Заява США про розміщення елементів системи ПРО на території Польщі та Чехії.		0,65 курс демонстрації намірів за п. 5 (табл. 1)
2007 р. 1. Заява Міністра Оборони Р.Гейтса про зарахування Росії до списку воєнних противників США (разом із Китаєм, КНДР, Іраном). 2. Заява директора Національної розвідки США про посилення розвідувальної діяльності проти Росії. У відповідь на прагнення США розмістити на території Білорусії, України, Грузії, Азербайджану елементи системи ПРО, ударну тактичну авіацію і ракети середньої дальності Росія заявляє про можливість перегляду своєї воєнної доктрини.		0,65 курс демонстрації намірів за п. 5 (табл. 1)

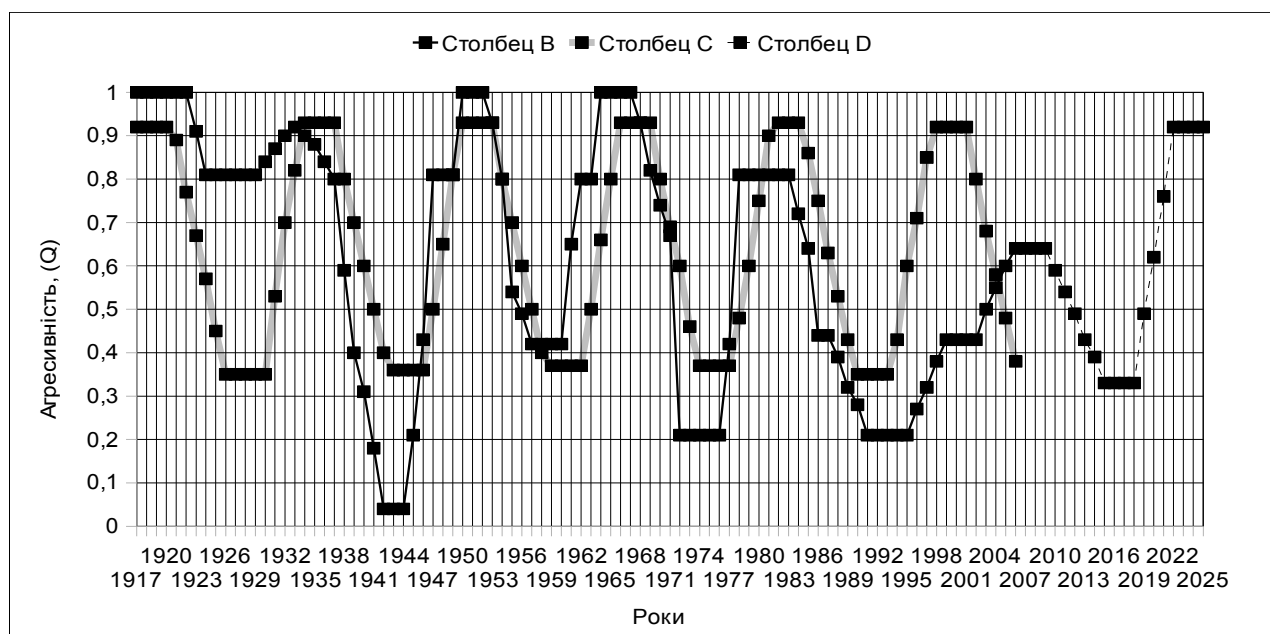

Рис. 1. Ретроспективна та прогнозна моделі розвитку агресивності США до СРСР (РФ)

З рис. 1 випливає, що часові й амплітудні характеристики ретроспективної моделі мають наступні чисельні значення (табл. 3).

Таблиця 3

* № з/п Характерис- тики	1	2	3	4	5	Середнє значення
Цикли (роки)	16	17	14	14	-	15
Час дивергенції (роки)	4	6	4	2	-	4
Час максимального	5	1	2	3	5	3,2

значення (роки)						
Час мінімального значення (роки)	5	2	3	4	4	3,6
Час конвергенції (роки)	2	8	5	5	8	5,6
Максимальна амплітуда	1	0,93	1	1	0,8	0,94
Мінімальна амплітуда	0,8	0,05	0,43	0,21	0,21	0,34

* Примітка: час дивергенції – час зростання агресивності від її мінімального значення до максимальної величини;
 час конвергенції – час зменшення агресивності від її максимального значення до мінімальної величини.

За даними табл. 3 побудована усереднена модель розвитку агресивності, що представлена на рис. 2.

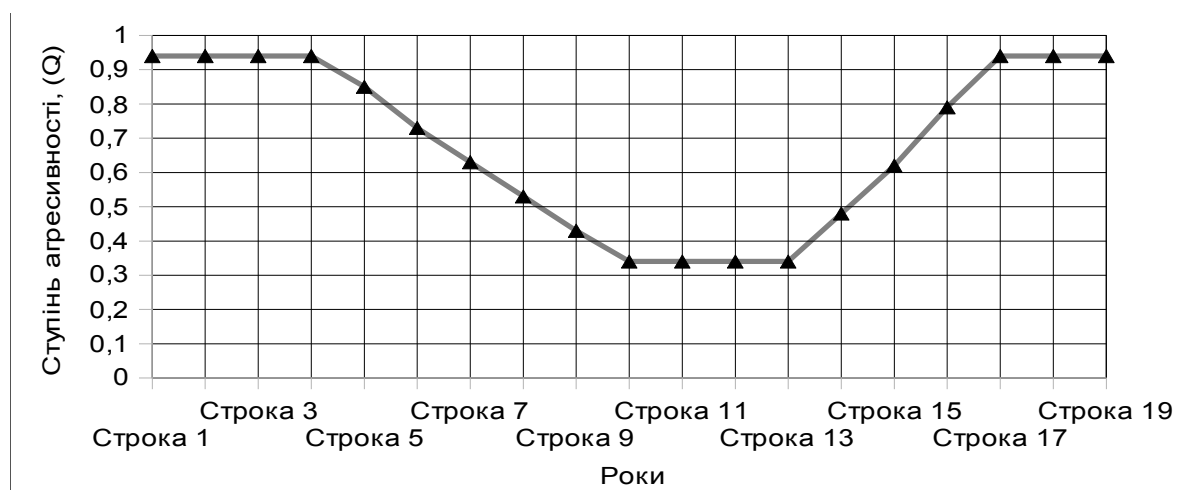

Рис. 2. Усереднена модель розвитку агресивності

Ця модель стає прогнозною, якщо поєднати поточну фазу розвитку ретроспективної агресивності з аналогічною фазою усередненої моделі. Зокрема, фаза максимальної ретроспективної агресивності почалася в 2006 році. «Припасувавши» до неї отриману на рис. 2 усереднену модель, одержимо прогнозну модель розвитку агресивності (рис. 1). У цьому і полягає сутність описово-синергетичного методу оцінки та прогнозування агресивності суб'єктів міжнародної політики.

Для верифікації методу необхідно поєднати реальну ретроспективну модель з усередненою прогнозною моделлю, дотримуючись при цьому їх синфазності. Так, наприклад, у період з 1917 року по 1922 рік відповідно до ретроспективної моделі ступінь агресивності була максимальною. Відповідно й усереднену модель необхідно розташовувати на цьому проміжку часу з тією же фазою, але своїми часовими й амплітудними характеристиками. Можна скористатися іншим способом,

до поточної фази ретроспективної моделі «пристикувати» аналогічну фазу усередненої моделі, розвиток якої направити в минуле, ніби екстраполюючи її назад.

На рис. 1 наведена усереднена модель, побудована на історичному відрізку ретроспективної моделі по першому варіанту. Ступінь розбіжності цих двох моделей (як по амплітуді, так і за часом) і буде показувати надійність прогнозованої моделі. Ступінь розбіжності визначимо покроковим порівнянням значень агресивності. Величину кроку, для оцінки амплітудних відхилень усередненої моделі від реальної моделі, оберемо рівною двом рокам. Часові відхилення фіксуються в інтервалах максимального і мінімального ступеня агресивності усередненої і ретроспективної моделей.

Проведені розрахунки показують, що прогнозна модель буде «помилятися» по амплітуді з точністю, яка дорівнює 12%, середнє відхилення за часом складає величину 2 роки. Для більш надійної верифікації методу варто робити її оцінку не тільки по «середньому» показнику, але і більш «тонкому» критерію – по імовірності влучення тих або інших значень прогнозованої моделі в задані діапазони зміни її амплітуд і часових характеристик. Для цього необхідно визначити закон розподілу випадкового процесу, яким є розвиток агресивності, і його числові характеристики, що передбачається зробити в подальших дослідженнях.

Таким чином, у статті розроблений описово-синергетичний метод оцінки і прогнозування агресивності суб'єктів міжнародної політики, визначений механізм його реалізації на прикладі взаємин США та СРСР (РФ), виконана оцінка його точності, намічені напрямки його удосконалення. Запропонований метод може бути використаний у процесі оцінки і прогнозування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Данилов В.Н. Оценка ВПО в структуре военной политологии. – Военная мысль. - 1991. - № 4.
2. Богданович В.Ю., Маначинский А.Я. Методологические основы системных исследований проблем военной безопасности государств. – К., 2001.
3. Бочарников В.П., Свешников С.В. FAZZY TECHNOLOGY: военно-политические индикаторы подготовки войны 2003 года в Ираке. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 123 с.
4. Пригожин И., Спингерс И. Время, хаос, квант. – М., 1994.
5. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем. – С.Пб., 1999.
6. Горбунов Є.А. Самоорганизация систем и прогнозирование военно-политических и социальных аспектов. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2005. – 319 с.
7. История международных отношений и внешней политики СССР: В 3-х т. – М., 1986.
8. Россия и США: экономические отношения 1917-1933 гг. – М., 1997.
9. Севастьянов Г.Н. Москва – Вашингтон: дипломатические отношения 1933-36 гг. – М., 2002.
10. Грайнер Б. Американская внешняя политика от Трумэна до наших дней. – М., 1986.
11. Овчинников Р.С. Зигзаги внешней политики США: от Никсона до Рейгана. – М., 1986.
12. Россия и США после холодной войны. – М.: Наука, 1999.